

הלכות פסח תעה

שנא

תעה יתר דיני הסדר וכו' ל"ג סעיפים:

א אף על פי שנמל ידיו לצורך מיכול הירקות^א אף על פי כן צריך לחזור ולטוול ידיו לסעודה^ב ולברך על נמילת ידים^ג אחר גמר ההגדה וההלל לפי שבשעת אמירת ההגדה וההלל הסיח דעתו משמירת ידיו ויש לחוש שמא נגעו במקום המנומק^ד שהידים עסקניות הן:^ה

ב ואף אם בשעת אמירת ההגדה וההלל לא הסיח דעתו משמירת ידיו אף על פי כן צריך לחזור ולטוול ידיו לסעודה^ו בלא ברכה לפי כשנמל ידיו לצורך מיכול הירקות לא היה בדעתו שתעלה לו נמילה זו לסעודה וכל הנוטל ידיו לדבר שמיכולו במשקה אין נמילה זו עולה לו לאכול לחם אם לא היה דעתו לכך בשעת נמילה כמו שנתבאר בס' קנ"ח^ז.

ואם כשנמל ידיו לטובל הירקות היה דעתו שתעלה לו נמילה זו גם לסעודה אין צריך לחזור ולטוול לסעודה אם לא הסיח דעתו משמירת ידיו בשעת אמירת הגדה והלל^ח ומכל מקום לבתחלה אין נכון לעשות כן כמו שנתבאר בסיומן קס"ד^ט:

ג אעפ"י שבכל יו"ט חייב האדם לבצוע על לחם משנה כמו שיתבאר בסיומן תקכ"ט^י מכל מקום לביל פסח יש אומרים^{יא} שאין צריך כי אם אחת ומחצה לפי שמה שדרשו חכמים^{יב} ממה שכתוב^{יג} לחם עני חסר וא"ו שהיה המצה פרוסה כדרוש של עני לא דרשו אלא לגרוע מלחם משנה שאחת מהם לא תהיה המצה פרוסה^{יד} ויש אומרים^{טו} שלא דרשו אלא להוסיף על לחם משנה שמלבד ב' מצות שלימות שצריך לבצוע עליהן כמו בשאר יום טוב צריך להיות עוד פרוסה אחת משום לחם עני^{טז} וכן המנהג פשוט^{יז} ואין לשנות אלא בשעת הרחק^{יח} כמו שיתבאר בס' תפ"ב^{יט}:

ד וצריך שיאחו שתי השלימות בידו^כ בשעת ברכת המוציא^{כא} והפרוסה תהיה בין שתי השלימות^{כב} ולא יניח הפרוסה מלמעלה לפי שבתחלה צריך לברך המוציא והא"כ על אכילת מצה^{כג} וברכת המוציא היא על השלימה וברכת על אכילת מצה היא

טז רש"י ורשב"ם קטו, א ד"ה אף כאן, תוס' קטו, א ד"ה נה, רא"ש פ"א ס' ל, מור וש"ע ס"א.
יז רא"ש שם.
יח דרכי משה ס"ק ה, בי"ח סוף הסי'.
יט ח"י סי' תפ"ב סוף סק"ד, וראה גם מ"א שם סק"ב.
כ ס"ז, וראה שם ס"ז.
כא ראה שבת ק"ב, ב ורש"י ר"ה נקט, וברע"א ס' רעד ס"ב, וראה לעיל ס' קסו ס"ז (ביבוי, ומוב שיתן עליו שתי ידיו), לקמ"י ומנהגים להגש"פ ר"ה ויאהובם (ביבוי), אצ"ר מנהגי הכ"ד ליל המרד ע' קטו אות קכ"א (בשתי ידיו).
כב ראה רש"י ורשב"ם פסחים קטו, א ד"ה אף כאן, לעיל ס' רעד ס"ב (במסנהר), לעיל ס' קסו ס"ז.
כג דא"ש פ"א ס' ל, סוף סוף הסי' ושו"ע ס"א, וכ"ה בסדרה.
כד סדר ר' עטרם גאון ר"ה ומכ"ד, וראה לקמ"י מעטים ומנהגים להגש"פ ר"ה מוציא מצה, וראה עוד שם ר"ה על אכילת מצה לענין נטח הברכה, ולעיל ס' תלב ס"ה.

א ברע"א ס' תעג ס"ט.
ב רב חסדא קטו, ב, מור וש"ע פ"א, וראה גם לעיל ס' קנ"ח ס"ז.
ג רשב"ם פ"ה ה"ז, ש"ע שם.
ד רב 99 א שם.
ה רשב"ם שם ר"ה אסחיה, דא"ש פ"א ס' כו, מ"א סק"א.
ו שבת ד"א, רא"ש שם.
ז חסדנות המדכדי (לד, ב).
ח ס"ז, וט"ג.
ט ומדכדי שם, מ"א שם.
י סוף ס"א, וראה ב"י ובי"ח כאן רש הסי'.
יא בשע"ר שם לא נזכר, רק בש"ע ס"א, וראה גם לעיל ס' קסו ס"ז, ס' רעד ס"ב, ס' תעג סכ"ד.
יב ר"ף (כה, ב), דמב"ם פ"ה ה"ז, ב"י ר"ה ונ"ש שש במש שול"ת הרשב"א.
יג ברייתא קטו, רע"ב, וראה גם לעיל ס' תעג ס"ז.
יד דברים מז, ג.
טו ר"ף שם.

הלכות פסח תעה

שצב

על הפרוסה¹³ שהיא לחם עני ואם הפרוסה תהיה מלמעלה יצטרך לעבור על המצות כשיברך המוציא בתחלה¹⁴:

ך ולאחר שגמר ברכת המוציא יש להשמיט השלישית השלימה מן ידו ויאהזו בפרוסה מלמטה ובהעלוונה מלמעלה ויברך¹⁵ על¹⁶ אכילת מצה אבל לא ישמיט מידו מצה השלימה העלוונה קודם ברכת על אכילת מצה¹⁷ ואין צריך לומר שלא יבצע ממנה כלום עד לאחר גמר ברכת על אכילת מצה¹⁸ לפי שיש אומרים¹⁹ שברכת המוציא היא על הפרוסה שהיא לחם עני וברכת על אכילת מצה היא על השלימה לפיכך טוב לצאת ידי שניהם²⁰ ולברך בתחלה שתי ברכות אלו ואחר כך יבצע כזית מהעלוונה השלימה וכזית מהפרוסה²¹.

ואף על פי שבשביל ברכת המוציא בלבד אין צריך לבצוע כזית מעיקר הדין אלא אפילו כל שהוא יכול לברך המוציא²² מכל מקום כיון שבשביל ברכת אכילת מצה צריך לבצוע כזית שעל פחות מכזית אינו יכול לברך שאינו יוצא ידי חובתו בפחות מכזית²³ ואם כן הדאומרים שברכת על אכילת מצה היא על השלימה העלוונה צריך לבצוע ממנה כזית ולסבא הראשונה²⁴ (שהוא עקר²⁵) שברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה צריך לבצוע כזית מן הפרוסה לפיכך לצאת ידי שניהם צריך לבצוע כזית מזו וכזית מזו²⁶:

ז ושני כזית אלו צריך לאכלם ביחד²⁷ והיינו שיכניסם לפיו בבת אחת²⁸ שאם יאכל מתחלה את הכזית של המוציא והיינו של השלימה ואחר כך יאכל הכזית של אכילת מצה הריינו של הפרוסה יהיה מפסיק בין ברכת על אכילת מצה לאכילת כזית מהפרוסה באכילת מצה כזית מהשלימה וכן הדאומר שברכת המוציא היא על הפרוסה אם יאכל מתחלה הכזית מהפרוסה ואח"כ הכזית מהשלימה הרי הוא מפסיק בין ברכת אכילת מצה לאכילת כזית מהשלימה²⁹ לפיכך יכניסם לפיו בבת אחת אבל אין צריך לבלועם בבת אחת אלא יוסקם בפיו ויבלע בתחלה כזית אחד כולו בבת אחת ואח"כ יבלע כזית השני בבת אחת³⁰:

לעיל ס"ד, ודעה ה' (ששתי הפרכות מברכים על הפרוסה) – לקמן ס"ה תפ"ג ס"ד.

לב רא"ש שם, מור, לבוש ס"א.

לג רא"ש שם (אובלן בחד מכלל את בית), מור וש"ע שם, וכ"ה בסדרו, וראה לעיל ס"ה תנ"ג ס"ה שצריך לחלק כזית מהפרוסה לכל בני ביתו.

לד כרעיל ס"ה קפו סוף ס"ד וס"ה קפ"ה ס"ה.

לה דאין אכילה פחותה מכזית – ב"ח ד"ה ונ"ש שאיכל, וכמוכא בברכות מ"ג, ב וש"ג, וראה גם לעיל ס"ה תנ"ג ס"ה, לקמן מוס"ב.

לו דלעיל ס"ד.

לז ראה גם לקמן ס"ה וס"ב, לעיל ס"ה תנ"ג ס"ה וס"ה.

לח פרוח ס"ב, ס"ז סק"ב.

לט רא"ש שם, טור וש"ע שם, וכ"ב בסדרו.

מ מ"א סק"ד, וראה לקושי מעמים ומנהגים לתנש"פ ד"ה ביהד, העי"ב תשע"ג, 38.

מא ז"י סק"ה.

מב מ"א שם, מנשמעות תרומת הרש"ן ס"ה קל"ג, וראה אצור מנהגי הב"ד ליל המר"ג ע"י קניו את קבא.

כה סדר רב ענינם נאן שם, רש"י ורשב"ם שם, ר"י בתום שם ד"ה נור, רא"ש שם, מור, וראה לקמן ס"ה (שד"ח ו' ד"א עק"ר).

כו ראה טור ס"ה תנ"ג (שישנע בשלמה תחלה), לבוש שם ס"ז וכאן סוף ס"ה, וכ"ה לעיל ס"ה תנ"ג ס"ה, וראה לעיל ס"ה תנ"ג ס"ב.

כז הלכות ומנהגי מנה"ש ס"ה שצח א"ת, וס"ה ת אות ה, וזהו"ל סדר ההגדה (ע' קפ), ח"י סק"ב, וכ"ה בסדרו, והוספו; וזכין לפזור גם כן אכילת הברכה שצנענה שלישית, וגם אכילת האפקומן יפזור בברכה זו, וראה לקמן ס"ה, וש"ג, וראה לקושי מעמים ומנהגים לתנש"פ ד"ה יניה.

כח הרי"ן גיאת ח"ב (ע' קג) בשם רב ענינם, מחור וימר (ע' 282), ומב"ם פ"ח ה"ז, מ"מ שם ה"ב.

כט דא"ש שם, טור וש"ע שם.

ל מנה"ל שם, ח"י שם.

לא ראב"ה ס"ה תקנה (ע' 158) בשם ר"ח (ראה קנ"ג, ב) ושאר נאונים וראב"ן (קמ"ג, א), הנהגות מיימוניות נוסח ההגדה א"ת ו' מור בשם יש אומרים, דעה הא' –

הלכות פסח תעה

שצג

ז ואם אינו יכול לרסק בפיו שני הויתים ביחד יאכל בתחלה הכוית של המוציא דהיינו של השלימה לפי סברא הראשונה (שהיא עיקר¹⁰¹) ואח"כ הכוית של אכילת מצה¹⁰² ואין אכילת הכוית של המוציא חשוב הפסק בדיעבד בין ברכת על אכילת מצה לאכילת כוית מהפרוסה כיון שהוא לצורך אותו כוית¹⁰³ דהיינו לצורך ברכת המוציא שצריך לברך גם על אותו כוית של הפרוסה¹⁰⁴:

ח וכל זה לכתחלה¹⁰⁵ אבל בדיעבד אפילו לא אכל אלא כוית אחד בלבד בין מהשלימה בין מהפרוסה ואפילו אכל בזה אחר זה באכילות הרבה אם אין מתחלת אכילה ראשונה¹⁰⁶ עד סוף¹⁰⁷ אכילה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס דהיינו ג' ביצים¹⁰⁸ (עין ס' תר"ב¹⁰⁹) יצא ואפילו השיח הרבה באמצע הכוית בין אכילה לאכילה אין צריך לחזור ולברך על אכילת מצה ואין צריך לומר המוציא כיון שלא השיח בין ברכה לתחלת האכילה (עין ס' תל"ב¹¹⁰):

ט כשאוכל בתחלה הכוית של המוציא ואח"כ הכוית של אכילת מצה צריך להסב גם באכילת כוית של המוציא¹¹¹ דהיינו כוית של השלימה (כדי לצאת גם להאומרים שהכוית של השלימה עליו הוא מכרך על אכילת מצה וכו' הוא יוצא ידי חובתו ואינו יוצא אלא בהסיבה¹¹² ואף על פי שלדבריהם צריך לאכול תחלה הכוית של הפרוסה¹¹³ דהיינו של המוציא¹¹⁴ ואח"כ כוית של השלימה מכל מקום אם היפך אין בכאן איסור גמור אף לפי דבריהם אלא שלכתחלה¹¹⁵ נכון הדבר להקדים הכוית של הפרוסה לפי דבריהם שברכת המוציא שמכרך בתחלה היא על הפרוסה אבל העיקר הוא כסברא הראשונה שברכת המוציא שמכרך בתחלה היא על השלימה ולפיכך צריך להניח הפרוסה תחת השלימה קודם הבציעה שלא יצטרך לעבור על המצות כמו שנתבאר למעלה¹¹⁶ ולכן אוכל בתחלה הכוית מהשלימה ואין אנו הוששין לסברא האחרונה אלא בדבר שאין בו חשש אף לפי סברא הראשונה כגון לאכול כוית שלם מהשלימה בהסיבה¹¹⁷):

י יש נוהגין למבל במלח¹¹⁸ את הכוית של המוציא ושל אכילת מצה ובמדינות אלו אין נוהגין כן¹¹⁹ לפי שפת נקיה אין צריך מלח¹²⁰ כמו שנתבאר בס' קס"ז¹²¹ ואף שבשאר ימות הפסח מטבילין המצה במלח אף שהיא נקיה¹²² מכל מקום בב' לילות אלו של

101 כרע"ל ס"ה.
 102 מ"ד טור ושר"ע שם.
 103 מ"ה ח"י סק"ה.
 104 מ"ו ראה פס"ד צמח צדק (לו, ב).
 105 מ"ז מ"א ס"ד.
 106 מ"ח ברייתא קיד, ב. גור ושו"ע ס"ו. מ"א שם שם בשם מהר"ל סדר הדגדה (ע' ק), בשנינו נוסחאות).
 107 וראה גם לקמן ד.
 108 מ"ט מ"א סקמ"ו. ח"י סקמ"ב.
 109 נ' רמב"ם פ"א הל' רשב"א תורת הבית הארוך ב"ד שא"י, א.
 110 נ"א סעף ד' (ב' דעות, ג' או ד' ביצים, ובשל תורה הק"ך אצור התמורה). וראה גם לעיל ס' תנב ס"א, ובגמון המצוות שלפני ס' תנב, בשו"ת נבתי"ם סדר ברה"ג פ"ח ה"ב.
 111 ג"כ ס"ז (לענין ברכת המצות). וראה גם לעיל ס' קמו ס"ט (לענין ברכת המוציא). לקמן ס"ח (לענין הפסק

קודם אכילת בורך ואמקומן).
 נג ח"י סק"ז, ממשנעות המור.
 נד כרע"ל ס' תנב ס"ד.
 נה פ"ז ס"ק ג.
 נו כרע"ל ס"ז.
 נז ראה לעיל ס"ח.
 נח סעף ד.
 נט ראה פס"ד צמח צדק (לו, ב'ג).
 ס ירוק ס' רפג ד"ה מצה, בשם הורשלוני. ראב"ה י' תקנה (ע' 159). טור ושר"ע ס"א.
 סא מהר"ל סדר הדגדה (ע' ק). רמ"א ס"א. וכ"ה בספר התענוגים – תב"ד ע' 40. וראה לקמן מעמים ונתענוגים להנש"פ ד"ה יראכלם.
 סב דמ"א ס"ה.
 סג סעף ה.
 סד לבוש ס"א.

הלכות פסח תעה

שצד

פסח אין נוהגין כן מפני חיובו מצה⁹⁸ לצאת ידי חובתו כמצה שאין עמה תערוכת מעט אחר כלא אבל מעיקר הדין אין לחוש לזה⁹⁹ (אבל למבל המצה במשקין יש למנוע מעיקר הדין¹⁰⁰ כמו שנתבאר בס"ת ס"א¹⁰¹):

יא אחר שאכל הכוית של אכילת מצה יקח¹⁰² מיד¹⁰³ כוית מרור וישקענו כולו בחרוסת¹⁰⁴ כדי להמית את הקפא¹⁰⁵ (פירוש¹⁰⁶ מין תולעת יש במרור והוא מת על ידי החרוסת) שבמרור שלא זיקנו ועכשו אין נוהגין לשקענו כולו אלא במיבול מקצתו¹⁰⁷ ויש שמיישבין המנהג לפי שקפא זה אינו מצוי בנינו¹⁰⁸ ואין ממבילין בחרוסת אלא משום מצוה¹⁰⁹ שהוא זכר למיט¹¹⁰ ואף על פי כן אין מברכין עליו לפי שהוא ספל למרור¹¹¹ ונפטר בברכת המרור¹¹²:

יב ואחר שטבלו בחרוסת יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור¹¹³ ולא יברך קודם המיבול לפי שיש לתבוק הברכה לעשיית המצוה ההיני האכילה בכל מה שאפשר¹¹⁴ וכשהוא מטבלו בחרוסת יזרר להוציאו מיד ולא ישהנו בתוכו שמה יתבטל מעט מרירתו¹¹⁵ על ידי הקיוהא שבחרוסת¹¹⁶ ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו מיד לאחר המיבול¹¹⁷:

יג אף על פי שאין צריך להסב באכילת מרור¹¹⁸ מטעם שנתבאר בס"ת תע"ב¹¹⁹ מכל מקום אם רצה להסב רשאי¹²⁰:

יד אף על פי שבמצה צריך לבלוע כל הכוית בבת אחת לכתחלה¹²¹ מכל מקום במרור אם קשה עליו לבלוע כוית בבת אחת¹²² יש לסמוך על מי שאומר¹²³ שאין צריך לבלוע כל הכוית בבת אחת אלא יכול לבלועו מעט מעט ובכך שלא ישהה מתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס:

טו מצות מרור מן התורה אינה אלא בזמן שהפסח נאכל שנאמר¹²⁴ על מצות ומורוים יאכלוהו אבל בזמן הזה אינו אלא מדברי סופרים¹²⁵ שהיקנו זכר למקדש¹²⁶ אבל

9 רמב"ם פ"ח ה"ח. מור וראה לעיל סי' תלב ס"ד. וראה לקושי מעטים ומהניח להנש"פ ד"ה על אכילת מצה ד"ה בריך אתה כ"י מרור.
10 ראה ד"א סי' תעג סק"פ. ח"י סק"ח. רב 999 קמ"ג. ב. מור וש"ע שם.
11 דש"ס שם ר"ה אגב פ"ד ס"י תעג ס"ה מר"ה ונ"ש תרומות. וראה לעיל סי' תעג סף סל"ב.
12 מור בשם ה"ר יונה. שו"ע שם. וכל"ה בסידור.
13 נגרא ק"א. א. מור וש"ע ס"א. וכל"ה בסידור.
14 ס"ד (שצ"ד להסב רק ביבדים שהם זכר לאואל). וראה רש"י שם ר"ה מרור אין צריך המיבה (שהוא זכר לעבדות).
15 ב"י ד"ה ונ"ש ויאכלנו ח"י סק"פ. מ"א סק"י. וראה לעיל שם לענין שאר כל המעודות.
16 כדלעיל ס"א.
17 ד"א סוף סק"ד. וראה תרומת חרשן סי' קלט ובמ"ז סק"א. וכל"ה לקמן סכ"א לענין בוך.
18 מ"א ס"ק ר, בשם מהר"ל סדר הנהגה (ע' ק), כשיניו נסחאות), אף לענין מצה. ודלעיל ס"ח.
19 במרבר מ. יא.
20 רבא ק"כ. א. רמב"ם פ"ז ה"ב.
21 ראה גם לקמן ס"י.

22 מהר"ל שם. ח"י סק"ד.
23 ראה לעיל סי' תנה סל"ג.
24 ומשמעות הטור (שהקשה על דעת הרמב"ם). אלה ונ"ש פ"ח ס"ק ג. מ"א סי' תמא ס"ק ו. ח"י ס"ק יב.
25 סוף ס"ב.
26 מור וש"ע ס"א.
27 ראה לקמן ס"ה. להודר משהה עד אחר בוך.
28 רב 999 קמ"ג. תני"ב. מור וש"ע שם.
29 רב פפא שם.
30 ר"ה שם ע"ג. רשב"ם שם ר"ה צריך. לבוש ס"א ביעה ה"ב. מ"ז סק"ד. וראה לעיל סי' תעג ס"ב.
31 פ"ד ס"א ר"ה ונ"ש וישקענו. וראה לקושי מעטים ומהניח להנש"פ ד"ה ויטבלו בחרוסת: ועדף שלא לשקענו כולו שלא לבטל מעט המרירות, ודלקמן ס"ב.
32 פ"ח שם.
33 כרבי יונה רבינו ברבי זיוק במשנה קד, מוע"א. רמב"ם פ"ח ה"ח. פ"ח שם. וראה לקושי חל"ב ע' 45 הערה 14.
34 רבי יונה קמ"ג. א. וראה גם לעיל סי' תעג ס"ב ומכ"י.
35 טור. לבוש סוף ס"א.
36 אביריהם ד"ה ולאחר הקדושה. לבוש שם. וראה גם לקושי מעטים ומהניח להנש"פ ד"ה ברכה זו.

הלכות פסח תעה

שצה

חיוב אכילת מצה בלילה הראשון אף בזמן הזה הוא מן התורה¹³ שנאמר¹⁴ בערב תאכלו מצות ולא הוחר שם פסח:

מזן לפיכך אם כרך אדם כזית מצה וכזית מרור¹⁵ ולעסן יחד¹⁶ ואכלן בזמן הזה לא יצא ידי חובתו שהמרור שהוא מדברי סופרים מבטל את מעם המצה שהיא מן התורה¹⁷ אבל בזמן שבית המקדש קיים שהמרור הוא גם כן מן התורה יצא ידי חובת מצה וידי חובת מרור¹⁸ לפי שמצות של תורה אינן מבטלות זו את זו¹⁹ ששקולין הן כאחת שכולן קיום מצותיו של הקב"ה הן²⁰ ולא עוד אלא שלפי דעת הלל הוקנה²¹ אין אדם יוצא ידי חובתו מן התורה אלא אם כן כורך כזית פסח וכזית מרור וכזית מצה²² ואוכלן ביחד לקיים מה שנאמר²³ על מצות ומרורים ואכלוהו:

יז ואף בזמן הזה שמרור אינו אלא מדברי סופרים ומצה היא מן התורה ואם כרכן ביחד ואכלן אינו יוצא ידי חובתו אף לפי דעת הלל שהמרור מבטל את מעם המצה ואם כן חייב הוא לאכול כזית מצה בלבדה בלא מרור לצאת ידי חובת מצה מן התורה מכל מקום אינו יוצא ידי חובת מרור לפי דעת הלל אלא אם כן נוטל עוד כזית מצה וכורכו עם כזית מרור ואוכלן ביחד²⁴ שהרי מרור בזמן הזה תקנהו חכמים וזכר למקדש²⁵ שהיה אז חיובו מן התורה ובזמן שבית המקדש קיים אינו יוצא ידי חובת מרור מן התורה לפי דעת הלל אלא אם כן כורכו עם המצה לפיכך גם עכשיו צריך לכורכו עם מצה²⁶:

יח ולפי שחולקין עליו חבריו על הלל ואומרים שאין צריך לכורכו כלל²⁷ לא מן התורה בזמן שבית המקדש קיים ולא מדברי סופרים בזמן הזה ולפי דבריהם אם אוכל בתחלה כזית מצה בלבדה ואח"כ אוכל כזית מרור בכריכה עם כזית מצה לא יצא ידי חובת מרור לפי שכזית מצה שבכריכה היא רשות ואין בה שום מצוה לפי דבריהם והרי הוא מבטל את מעם המרור שבכריכה כשלועסן יחד אבל לפי דעת הלל שהמצה שבכריכה היא חובה מדברי סופרים אינה מבטלת את מעם המרור שהוא גם כן חובה מדברי סופרים והן זה כזה ואינן מבטלין זה את זה²⁸.

כיוון שלא נפסקה הלכה לא כהלל ולא כחבריו לפיכך לצאת ידי שניהם צריך אדם שיאכל כזית מצה בלבד בלא מרור ויברך על אכילת מצה²⁹ שבכזית זה הוא יוצא ידי חובתו מן התורה אף לפי דעת הלל³⁰ ואח"כ צריך שיאכל כזית מרור בלבד בלא מצה ויברך על אכילת מרור³¹ שבכזית זה הוא יוצא ידי חובת מרור לפי דברי חבריו ואח"כ

סוף סק"ט. וראה גם לקמן סוף ס"ח. וז"ל בנפסח ההגדה. וראה ח"י סק"ג. לקושי פעמים ומתנגדים להגש"פ ד"ה כורך פסח.
קד בנדרב"מ, יא. פסחים שם. וזכחים שם. וראה לקושי פעמים ומתנגדים להגש"פ ד"ה על מצות.
קה חוסי פסחים שם ד"ה אלא מברך. דא"ש פ"י ס"ב. כג. קו כדלעיל סט"ו.
קז ראה ר"ן (כתב) ד"ה (א) והשתא. פ"ה ס"א מו"ה ונ"ש וזכרכה.
קח ברייתא קמ"ו, א.
קט חוסי שם. דא"ש שם.
קי נגדא שם.
קי"א כדלעיל ס"ו.
קי"ב נגרא שם.

צד רבא שם. רמב"ם פ"י ה"א.
צה שמות זב, יז. נגורא שם. רמב"ם שם.
צו נגדא קט"ו, א.
צז כדלעיל ס"ו, ושי"נ.
צח רש"י ורשב"ם שם ד"ה ומבטל. וראה גם לעיל סוף ס"ו. לקמן ס"י תנב סוף ס"א.
צט ברייתא שם. רמב"ם פ"ה ח"ו.
קא נגרא שם וזכ"ה ד"ה אלא אגור.
קב רמב"ם שם ד"ה אפילו.
קכ ברייתא שם (הלל). וזכחים ע"ז, א (לא כדגהת השיטה מקובצת), וביהושלמי חלה פ"א ה"א (הלל הוקן). (בנפסח ההגדה – רק הלל.
קכ"ג רש"י פסחים שם ד"ה שהיה רמב"ם שם ד"ה כורכן תוס' קכ, א ד"ה באהרונה רא"ש פ"י ס"י ל"ה. מ"ו

הלכות פסח תעה

שצו

יכרך כזית מצה קט"ז וכזית מרור ויאכלן ביהרד זכר למקדש כהלל קט"ח ולא יכרך על כריכה זו קט"ט לא ברכת המצה ולא ברכת המרור שמא הלכה כחבריו ואין בכריכה זו שום מצוה ואף לפי דעת הלל הוא יוצא בברכת המצה והמרור משכרך כבר קט"ט ולכן צריך לזהר שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משכרך על אכילת מצה עד שיאכל כריכה זו כדי שתעלה ברכה זו וברכת המרור גם לכריכה זו קט"ט לפי דעת הלל ואם עבר ושח אין צריך לחזור ולברך על כריכה זו קט"ט שמא הלכה כחבריו קט"ט.

אבל אם עבר ושח בין הכריכה להתחלת אכילת המצה או המרור צריך לחזור ולברך אם שח בדבר שאינו מענין הסעודה ואפילו בדבר שהוא מענין הסעודה אין להשיח לכתחלה בין הכריכה להתחלת האכילה קכ.

ויש נהרגין כזה שלא להשיח בדבר שאינו מענין הסעודה משכרך על אכילת מצה עד שיאכל האפקומן כדי שתעלה ברכה זו גם לאכילת אפקומן קכא וחומר את יתרא היא קכב. נהנין במדינות אלו לומר קודם אכילת כריכה זו כן עשה הלל בזמן שבות המקדש קיים קכג היה כורך מצה ומרור כו' ואין מוכירין פסח קכד אף שהלל היה כורך גם כזית פסח בכריכה זו קכה מכל מקום כיון שאנו אומרים כן עשה ואנו אין לנו פסח למיכך אין מוכירין אותו קכז ומכל מקום המוכיר לא הפסיד קכז.

יט המרור של כריכה זו אין צריך לטובלו בחרוסת קכח שבכר קיים מצות חרוסת בטובלו מרור ראשון וגם אין לחוש לקפא שבמרור זה שאוכלו עם מצה בכריכה קכט ויש חולקין על זה ואומרים קל שצריך לטובלו בחרוסת שהרי כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל היה מקיים מצות חרוסת במרור זה שבכריכה קלא שהרי לא היה אוכל מרור כלל קודם כריכה זו קלב והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה קלג אבל העיקר הוא כסברא השניה קלד.

כ כריכה זו יש אומרים קלד שאין צריך הסיכה כיון שאוכלין בה מרור ומרור אין צריך

קכד חז"ל שק"ג.
קכה כדלעיל ס"ז.
קכו חז"ל שם.
קכז ראה ס"ז סוף שק"ג. וז"ל בנפח התורה. וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה כן עשה את ג.
קכח מור בשם ראב"ה סי' תקנ"ה (ע' 166). רמ"א ס"א בשם יש אומרים.
קכט תהנות מימיונות פ"ח אות ג בשם הירושלמי.
קל רש"י במהורו וישרי ע' 282. רמ"א פ"ה סי' כו. תהנות מימיונות שם בשם ר"ת. סוד ושו"ע ס"א.
קלא רא"ש שם. תהנות מימיונות שם. מור. ס"ז שק"ג.
קלב תהנות מימיונות שם. ס"ז שם.
קלג חז"א שם.
קלד הו"ל בתשובה סי' פה. ר"ה ר"ה וכתב אבי העזרי.
קלז חז"ל שק"ג. חז"ל שק"ג. פ"ח סי' מ"א מו"ה ונ"ש ואוכלם ביהרד. נולח שבת ס"ק ב, בשם מהר"ל מפראג. וז"ל בסידור. וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה וישבול בחרוסת, ובספר המנהגים – חב"ד ע' 141 רק החרות ולא המצה, והמרקוקים בחורית ממצה שרור אין מובלגין, ורק נותנין מעט חרוסת יבשה על החרות ומערין אותה אח"כ מנהג.
קלה משמעות החתבים פ"ה ה"ח. מור בשם אחי רבי חז"א.

קיד מנהגה השלישית, כדלעיל סי' תנ"ו. וז"ל בסידור.
קיו נמרא שם. מור תש"ע ס"א.
קיטו נמרא שם.
קיטא ראה תוס' קכ, א ר"ה באהרנה (לענין מצה). וראה פ"ח ס"א ר"ה ונ"ש כו.
קיוז טור בשם מגל המנהגו ה"ל פסח סי' פג. שו"ע שם. וראה גם לקמן סי' תנ"ב ס"ב (כדי לפגור בברכה זו). ובסידור (במנחה): ויבין לפגור גם כן אכילת הכריכה. וראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 40. לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה ויכרך (לכון גם במרור).
קקז חז"ל שק"ג. חז"א שק"ה. וראה גם ב"ח ר"ה ונ"ש וכתב ע"ד.
קקט ראה מ"ז שם.
קק חז"א סי' קס"ט. וראה גם לעיל שם ס"ג. סי' תנ"ב סי' ל. לעיל סי' תקנ"ב סוף ס"ג.
קקא גז"ה ריש סמכת פסחים שלו. ובסידור כתב שיש לבקו בברכת על אכילת מצה לפגור גם את האפקומן (וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה לפגור. ספר המנהגים – חב"ד ע' 40).
קקב חז"ל שק"ה.
קקג בנפח התורה: היה קיים. וראה לקושי טעמים ומנהגים להגש"פ ר"ה כן עשה.

הלכות פסח תעה

שצו

הסיכה¹⁷² ויש אומרים¹⁷³ שצריכה הסיכה כיון שמצה צריכה הסיכה ואף שכבר אבל מצה בהסיכה מכל מקום כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל לא היה אוכל מצה קודם כריכה זו ובמצה שכריכה זו הוא יוצא ידי חובתו ודיה צריך להסב כאכילתה לפיכך גם אנתנו צריכים להסב¹⁷⁴ וכן עיקר¹⁷⁵ כמו שנחבאר בסיומן תע"ב¹⁷⁶ ומכל מקום בדיעבד ששבת ואכל בלא הסיכה יש לסמוך על סברא הראשונה ואין צריך לחזור ולאכול בהסיכה¹⁷⁷:

כא המצה והמרור שכריכה זו צריך לבלוע אותה בבת אחת¹⁷⁸ ולכתחלה יזהר לבלוע כל הכוית מצה בבת אחת עם כל הכוית מרור כשהן מרוסקים בפני¹⁷⁹ אלא אם כן קשה עליו¹⁸⁰ לבלוע ב' היתים בבת אחת שאו יכול לבלוע מעט מכוית זה ומעט מכוית זה בבת אחת ואח"כ יחזור ויבלע מעט מכוית זה ומעט מכוית זה בבת אחת עד שיאכל כל השני ויתים:

כב מי שאין לו שום ירקות לאכול בטיבול קודם אמירת ההגדה כי אם מיני ירקות שיוצאים בהם ידי חובת מרור יברך עליהם על אכילת מרור כשמטבילם בחומץ או במי מלח קודם אמירת ההגדה¹⁸¹ ואין צריך לאכול מהם כוית¹⁸² ואח"כ אחר שאכל הכוית של אכילת מצה¹⁸³ וטבול כוית מרור כחרוסת ויאכלנו בלא ברכה¹⁸⁴ שאי אפשר לו לברך על אכילה זו אשר קדשנו במצותנו וצונו על אכילת מרור כיון שכבר אבל ממנו קודם לכן¹⁸⁵ ואף שמפסיק הרבה בין ברכת על אכילת מרור להכוית מרור שאוכל אחר המצה אין בכך כלום כיון שמיד אחר הברכה מעט מעט מהמרור¹⁸⁶ הרי התחיל במצוה ואין כאן הפסק בין הברכה לתחילת עשיית המצוה¹⁸⁷.

ומכל מקום אפילו אבל כוית מרור או יותר בטיבול שקודם אמירת ההגדה אף על פי כן צריך לחזור ולאכול כוית אחר אכילת מצה לפי שהאכילה הראשונה אינה אלא כדי להתמיה התנוקות¹⁸⁸ ובאכילה השניה הוא שיוצא ידי חובת מרור שכך היא המצוה לכתחלה שלא לצאת ידי חובת מרור קודם שיוצא ידי חובת מצה שנאמר¹⁸⁹ על מצות ומרורים¹⁹⁰:

כג וכשאוכל מהמרור קודם אמירת ההגדה יברך עליו בורא פרי האדמה קודם ברכת על אכילת מרור¹⁹¹ אם הוא ראוי לאכילה כשהוא חי כגון חורת וכיוצא בה אבל אם אינו ראוי לאכילה כלל כשהוא חי כגון התמכא (שקורין קרין) וכיוצא בו אינו מברך עליו כי אם ברכת על אכילת מרור¹⁹²:

כד וכל זה כשאי אפשר לו למצוא שאר ירקות אבל אם אפשר למצואם טוב לחזור

קמז פ"ח סי' תענ"ג ס"ו ד"ה פחות מכוית.
קמז תוס' שם ד"ה מתקף.
קמח רב הסרא שם. מור וש"ע שם.
קמט רב הסרא שם.
קנ תוס' שם. וראה גם תוס' קכ, א ד"ה באחרונה.
קנא אלא באמצע המצוה. שאינו הפסק. כדלעיל ס"ח.
תש"ג וראה קובץ כינים מורה זו על לך.
קנב גמרא קיד, ב.
קנג במדבר פ, יא.
קנד תוס' שם ד"ה ואת.
קנה רב הסרא קמז, רע"א. מור וש"ע ס"ב.
קנו ח"א סק"י. וראה לעיל ס"ה רה ס"א וש"ג.

קלו כדלעיל ס"ג.
קלז טור בשם בעל המגנהי הל' פסח ס' פג. שו"ע ס"א.
קלח ב"ד ד"ה כתב אחי. פ"ח ס"א ד"ה ונ"ש ואוכלם.
קלט פ"ח שם. וז"ל בתורת הציצ על הסדר.
קמ סוף ד.
קמא פ"ח שם. וז"ל לקמן ס' תעו ס"ד באכילת האפיקומן.
קמב תרומת הישן ס' קלז, ממשנענות הגמרא קמ, א.
קמג תרומת הישן שם. ח"א ס"ח.
קמד ח"א שם. וכדלעיל ס"ד במורה.
קמה רב הסרא קטו, רע"א. מור וש"ע ס"ב.

הלכות פסח תעה

שצח

אחריהם קטן שלא יצטרך לברך על אכילה מרור כשנמנבלו קודם אמירת ההגדה שיש מי שאומר קטן שאין נכון לעשות כן (ועיין ב"ר סי' רצ"א קטן מה הם המיני יקות):

כה בלע מצה קטן ולא לעסה קטן יצא אף על פי שלא הרגיש מעם מצה בפיו קטן דיבון שנהנה גורנו ממנה קטן הרי זו נקראת אכילה קטן אבל לכתחלה צריך ללעוסה עד שירגיש מעמה בפיו קטן אבל אם בלע מרור קטן ולא לעסו עד שירגיש מעם מרורתו בפיו קטן לא יצא שהתורה הקפידה למרר פיו של אוכל זכר לומררו את הייהם קטן:

כו בלע מצה ומרור כאחד אף על פי שלא יצא ידי חובת מרור יצא ידי חובת מצה קטן ולא אמרו שהמרור מבטל את מעם המצה קטן אלא כשלוועסן יחד קטן שאו הוא מרגיש מעמן בפיו ולכן מבטל מעם המרור שהוא מדברי סופרים את מעם המצה שהוא מן התורה אבל כשכולען בלי לעיסה שאין מרגיש מעמן כלל אין המרור מבטל את המצה:

כז ואפילו אם המרור כרוך סביב המצה ונמצא שהוא חוצץ בין המצה לבית הבליעה אין בכך כלום קטן כיון ששניהם מיני מאכל הרי הן כמין אחד ומין כמיוני אינו חוצץ קטן אבל אם כרך המצה סביב ובלעה לא יצא קטן שהסיב שאינו מין מאכל חוצץ בין המצה לבית הבליעה קטן ואין דרך אכילה בכך קטן:

כח אכל מצה בלא כוונה שלא נתכוין לצאת ידי חובתו באכילה זו יצא קטן ולא אמרו שכל המצות שעשאן שלא במתכוין דהיינו שלא נתכוין לצאת ידי חובתו בעשייה זו לא יצא ידי חובתו אלא במצות שאין בהן הנאת הגוף כלל כגון קריאת שמע (בסי' ס' קטן) ותקיעת שופר (בסי' תקפ"ט קטן) ונמילת לולב (בסי' תרנ"א קטן) וכיוצא בהן שכשלא נתכוין בעשייתן לשם מצוה לא קיים המצה כלל שאינו אלא כמתעסק בעלמא ואין עשייתו נקראת עשיית מצוה אבל מצות התלויות באכילה כגון פסח מצה ומרור וכיוצא בהן כיון שיש בהן הנאה לגוף אף שלא נתכוין לצאת באכילה זו יצא ידי חובתו קטן שהרי על כרחו נהנה הגוף מאכילה והרי זו נקראת אכילה ונמצא שקיים מצות האכילה.

-
- קז** הגהות מיימנות פ"ח אות ס, ומ"א סק"מ, כרב אחא ברבי דרבא שם.
  - קח** רב הונא שם קיד, מוע"ב, וראה גם לעיל סי' תעג סמ"ג.
  - קט** סימן ס' בשוע"ר לא הגיע לידנו, וראה מור וש"ע שם סמ"ג.
  - קס** רבא קמ"ב, ב' מור וש"ע ס"ג.
  - קסא** רש"י ורשב"ם שם ד"ה בלע מצה, מור ולבוש ס"ג.
  - קסב** ראה לעיל סי' תמא מ"ב ס"ב.
  - קסג** ראה חולק קמ"ב, ב' לבוש מ"ב ס"ג.
  - קסד** רשב"ם שם, לבוש ס"ג ובהגדה שם, מ"א סק"מ, וראה לעיל סי' קמ"ב.
  - קסה** רשב"ם שם ד"ה בלע מצה, מ"א סק"א.
  - קסו** רבא שם, מור וש"ע שם.
  - קסז** מ"א סק"ב, מ"ז שם.
  - קסח** רשב"ם שם ד"ה בלע מרור, מ"ז שם, ובלעיל סי' תעג ס"ל.
  - קסט** רבא שם קמ"ב, ב' מור וש"ע שם.

-
- קע** כרלעיל סמ"ג.
  - קעא** תוס' שם ד"ה ידי, מ"א סק"ג.
  - קעב** רשב"ם שם מ"ה בלע מרור.
  - קעג** פרי"ח ס"ג, ע"ג כס"מ הל' שאר אבות המצאות פ"ג ה"ה, ובלקמן סי' תקפ"ב מ"ב סמ"ג, סי' תרנא ס"ה.
  - קעד** רבא שם, מור וש"ע שם.
  - קעה** פ"ה שם, וראה גם רשב"ם שם ד"ה כרכן.
  - קעו** ר"ן (ב, כה), ד"ה נרס' (טור ו) וש"ע שם.
  - קעז** ברייתא קיד, ב' מור וש"ע ס"ה.
  - קעה** סעף ה.
  - קעט** סעף ה.
  - קפ** מ"ב סק"ב, ב' מור וש"ע, וראה מ"ז שם סק"ה ומ"א סק"ב.
  - קפא** ראה דין ר"ה (ה, ה), ד"ה לפיכך, מ"ז הל' שופר פ"ב ה"ה, מ"א סק"ה, וכל' משמעות תוס' קמ"ז, א מ"ה מתקף, וראה הערות לש"ע אה"ז.

הלכות פסח תעה

שצמ

ולפיקן אפילו לא רצה לאכול מצה^{99ב} וכפאוהו נכרים או לסמים לאוכלה יצא ידי חובתו באכילה זו^{99ג} בין שבעל כרחו נחנה ממנה גופו:

כט וכל זה כשהוא יודע שילילה זו פסח ושזו היא מצה אלא שאכלה שלא במתבין או שלא ברצונו אבל אם לא ידע שהלילה פסח ואכל מצה אפילו ברצונו וכן אפילו אם ידע שהלילה פסח אלא שהיה סבור לאכול בשר ונודמנה לו מצה ואכלה כסבור שזוהו בשר לא יצא באכילה זו¹⁰⁰.

אבל אם אכל מרור בענין זה יצא^{100א} לפי שמרור בזמן הזה מדברי סופרים^{100ב} וכל מצוה מדברי סופרים אין צריך כונה^{100ג} ויש חולקין על זה ואומרים^{100ד} שגם המצות מדברי סופרים צריכות כונה לפי שכל מה שתקנו חכמים תקנו בעין של תורה^{100ה} ומוב לחוש לדבריהם לחזור ולאכול מרור בכונה בלא ברכה^{100ו}:

ל אבל אם אכל בענין זה בליל יו"ט של גלויות אף שהוא מדברי סופרים אף על פי כן צריך לחזור ולאכול לדברי הכל שאין לחלק כלל בין יו"ט ראשון לשני בשום דבר שלא יבואו בו לזלזל על ידי כן¹⁰¹:

לא מי שאכל מצה כשהוא נכפה בעת שטותו ואחר כך נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא לפי שאכילה ראשונה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצות¹⁰²:

לב ואין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד¹⁰³ שנאמר^{103א} בערב תאכלו מצות אבל שאר כל הלילות וכל הימים אינו מוזהר אלא שלא לאכול חמץ^{103ב} להינינו שאם רוצה לאכול פת שנילושה במים יזהר שלא תבא לרדי חמץ אלא יאפנה כשהוא מצה שלא נתחמצה עדיין ועל זה אמרה תורה^{103ג} שבעת ימים תאכל מצות כלומר ולא חמץ^{103ד} אבל אם לא רצה לאכול כלל פת שנילושה במים אלא שאר מיני מאכלים הרשות בידו^{103ה}.

ואף שביו"ט חייב לאכול פת כמו שנתבאר בס' קפ"ח¹⁰⁴ מכל מקום יכול לאכול פת שנילושה כמו פירות שהיא מצה עשירה^{104א} (ועיין ס' תס"ב^{104ב} שכמדינות אלו אין נוהגין במצוה עשירה כלל) אבל לחם עוני אין צריך לאכול אלא בלילה הראשון בלבד שנאמר^{104ג} ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת וגו' הרי יום השביעי הוא דבר שהיה בכלל יוצא מן הכלל ללמד שהרי היה בכלל שבעת ימים תאכל מצות וכאן יצא יום השביעי

קפב מ"א שם.
קפג ר"ה דף כז, ע"א. רמב"ם פ"ו ה"ג מור ושילע שם. וראה לקמן ס' רד ספ"ו.
קפד ר"ן שם (ו, ב) ר"ה גרסינן בשם הרא"ה. ח"נו שם. שילע ס"ד.
קפה ח"י סוף סק"ח.
קפו כדלעיל ספ"ו.
קפז ב"ח ר"ה ומ"ש הרא"ש. מ"א ס' ס סק"ג ח"י שם. וראה גם לעיל ס' ס"ה לקמן ס' תפס ס"ב.
קפח פ"ח ס' ס"ד. מ"א ס' תפס סק"ח. וראה גם לעיל ס' ס' שם.
קפט פ"ח שם.
קצ ראה גם לעיל ס' ר"ג סוף ס"ד.
קצא ח"י סוף סק"ח. וראה לקמן ס' תרמט סכ"א, לענין חליב ביום ב' של חג המצות.
קצב ברייתא ר"ה דף כז, א. רמב"ם פ"ו ה"ג מור ושילע ס"ה.
קצג ברייתא פסחים דף קכ, א. מור ושילע ס"ה.
קצד שמונת יוד, יח. ברייתא שם.
קצה מור. לביש ס"ו.
קצו שמונת יוד, ג. יש כג, מו. יש לך, יח.
קצז ראה ירושלמי פ"א ה"ד. רש"י מוכת כז, א ר"ה מכאן.
קצח רמב"ם פ"ו ה"א. מור. לביש שם.
קצט ס"ו. וראה גם לקמן ס' תקטז ס"ב. ס' תרלט ס"ו.
ר ר"ן מוכה (יב, ב) ר"ה מתינ'. מ"א סקפ"ו. וכדלעיל שם (בשקובע סעודה עולה) ובשנה"ג שם (אפילו כשאינו קובע סעודה עולה). וראה גם לעיל ס' תמז ס"ב (בסעודה שלישית של שבת ערב פסח).
רא סוף ג.
רב דברים מו, ח.

הלכות פסח תעיהתעו

מכלל אכילת מצה ללמדך שאין חובה לאכול מצה ביום השביעי וכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא דהיינו שכל השבעת ימים אינו מזהר לאכול מצה אלא שלא לאכול המין על דרך שנתבאר יכול אף בלילה הראשון כן תלמוד לומר בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה¹¹.

ומשאכל כזית יצא ידי חובתו מן התורה¹²:

לג' ואם נאנס ולא אכל מצה בלילה זה אין לו תשלומין בשאר לילות וימים¹³ לפיכך כשאוכל מצה בשאר לילות וימים אינו מברך על אכילת מצה¹⁴ אף שלא אכל מצה עריון מכניסת הפסח ולא בורך עליה¹⁵:

תעו מנהג אכילת צלי בלילה פסח וכו' ז' סעיפים:

א מקום שנהגו לאכול בשר צלי בליל פסח אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול¹⁶ משום גזירה שמא יאמרו פסח הוא¹⁷ אסור להם לשנות מנהגם ואף בניחם אחריהם אינן רשאין לשנות מנהג אבותיהם¹⁸ ואף מי שבא לדור שם ממקום שנהגו לאכול אסור לו לאכול עין ס' תס"ח¹⁹ ובמדינות אלו נהגו שלא לאכול²⁰:

ב ובכל מקום אסור לאכול בלילה זה גדיים המקולסין²¹ (פירוש מקולס הוא לשון מוּזֵן²² שרעו²³ ובני מעיו בשעת צלייתו²⁴ הן תלין למעלה מראשו²⁵ או מצדו²⁶) כגבור מוּזֵן שכוּבֵע נחושת למעלה מראשו²⁷ וכלי זיינו בצדו²⁸ דהיינו גדי או כבש צלוי כולו כאחד²⁹ (ראשו על כרעיו ועל קרבו³⁰) ולא נחסר ממנו שום אבר³¹ שהרי זה דומה לצליית הפסח³² שהיה נצלה כשהוא שלם כולו כאחד (וכרעיו ובני מעיו תלין חוצה לו³³) ויהא נראה כאוכל פסח בחוץ³⁴ אבל אם צלה אותו כשהוא מחותך³⁵ או אפילו כשהוא מחובר אלא שנתחך אבר אחד מגופו קודם הצליה³⁶ או ששלך בו אבר אחד כשהוא מחובר³⁷ ואח"כ צלה אותו כולו כאחד הואיל ואינו דומה לצליית הפסח הרי זה מותר במקום שנהגו לאכול צלי בלילה זה³⁸:

ג אפילו בשר עגל ועוף שאין הפסח בא מהם וכן כל דבר המענין שהיושה אסור לאכול צלי במקום שנהגו שלא לאכול³⁹ לפי שהעולם ימענו בין צלי לצלי⁴⁰ ויבואו להתיר

11 ברייתא שם ורשב"ג ר"ה הוי. רש"י סוכה שם. לבוש שם.

12 רמב"ם שם. מור ושליע שם. וראה גם לקמן ס' תפכ"ג.

13 תוס' סוכה כז, א ד"ה חור. ח"י ספ"ב.

14 כלבו ס' ג (ג, ד). ח"י שם.

15 ח"י שם.

סימן תעו

א מנחה ג, א. מור ושליע ס"א.

ב רמב"ם פ"ה ד"ה. שליע שם. וראה גם רש"י שם ד"ה שלא לאכול.

ג ראה גמרא ג, מו"ב.

ד ס"ט, תש"ג.

ה טור, לבוש ס"ב. מ"א סק"א.

ו ברייתא ער, א. משנה בגמרא כב, ב. מור ושליע ס"א.

ז רש"י ביצה כב, ב ד"ה מקולס.

ח רש"י דף ג, א, ד"ה מקולסין.

ט רש"י ביצה שם.

י רש"י דף נד, א ד"ה מקולס.

יא רש"י ג, א שם וביצה שם.

יב רש"י ער, א שם.

יג רש"י ג, א שם וביצה שם.

יד ברייתא ער, א. רמב"ם שם. שליע שם.

טו רש"י ג, א שם. מור.

טז ברייתא שם. רמב"ם שם. שליע שם.

יז רש"י שם ר"ה כאחד. לבוש ס"ב.

יח כרעין במשנה שם. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"ה ה"י.

יט רש"י שם. רמב"ם פ"ה ה"ה. שליע שם.

כ ברייתא דף נד, א. רמב"ם שם. שליע שם.

כא רש"י שם ד"ה נשלק.

כב רב ששת בגמרא שם. רמב"ם שם. שליע שם.

כג רמב"ם שם. שליע שם.

כד ירושלמי פ"ד ח"ד. מור ושליע ס"ב.

כה מ"א סק"ג.